

Μάθημα 30^{ον}

Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

«Οὐρανοὶ μὲν ἐπαξίως εὐφρανέ-
σθωσαν, γῆ δὲ ἀγαλλιάσθω, ἐορ-
ταζέτω δὲ κόσμος, ὁρατός τε ἅπας
καὶ ἀόρατος· Χριστὸς γὰρ ἐγήγερ-
ται, εὐφροσύνη αἰώνιος»

(Ἀπὸ τὴν ὑμνολογίαν τῆς Ἀναστάσεως).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

1. Εἰσαγωγή. «Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς» τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ.

2. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἐν τῇ Ὁρθο-
δόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ βάσις τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος
(Πέτρος, Παῦλος). Θρησκεία τῆς χαρᾶς. Ἑτησία καὶ ἐβδομαδιαία
ἐορτή. Τὸ στήριγμα τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας τῶν τριῶν πρώ-
των αἰώνων. Ἡ Ἀνάστασις ἔχει κεντρικὴν θέσιν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ
Ἐκκλησίᾳ. Ἡ ἀκολουθία τῆς Ἀναστάσεως. Ἡ ἐπανάληψις τοῦ
«Χριστὸς Ἀνέστη». «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε». «Ἐβδομάς
ἐν λευκοῖς». «Διακαινήσιμος» ἔβδομάς. Περίοδος τοῦ «Πεντη-
κοσταρίου». Ἡ Κυριακή. «Ὁκτώηχος». «Ἑωθινά». «Ἐξαπο-
στευλάρια». «Ἑωθινὰ Δοξαστικά». Χαρακτηριστικοὶ ὕμνοι τῆς
«Παρακλητικῆς».

3. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου καὶ τὸ Ἑλλη-
νικὸν ἔθνος. «Λαμπρή». Ἡ σημασία τῆς Ἀναστάσεως
διὰ τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν. Τὸ ἀναγνωστικὸν τῆς ὑποδούλου
νεολαίας. Λέγοντες «Χριστὸς Ἀνέστη» ἀπέθανον πολλοὶ νεομάρτυρες.
Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐλληνικῆς φύσεως εἰς τὴν λαμπρότητα τοῦ ἐορτα-
σμοῦ. Ἐπίδρασις εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν.

4. Πρακτικὴ ἐφαρμογή. Ἡ σημασία τῶν συμβό-
λων. «Πάσχα τὸ τερπνόν». «Πάσχα καινόν». «Πάσχα λύτρον λύ-
πης». Τὸ ποίημα τοῦ Γ. Βερίτη.

1. Εἰσαγωγή.

Τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει δι' ἡμᾶς ἡ ἐορτὴ τῆς Ἀνα-
στάσεως τοῦ Σωτῆρος, παρουσιάζει κατὰ τρόπον ἑξοχον ὁ ἔθني-
κος ἡμῶν ποιητὴς Διονύσιος Σολωμὸς εἰς τὸ ὠραιότατον ποίημα
αὐτοῦ, ὅπερ ἐπιγράφεται «Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς» καὶ ἔχει ὡς
ἐξῆς:

«Χριστὸς ἀνέστη! Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
 ὅλοι μικροὶ μεγάλοι ἐτοιμασθῆτε·
 μέσα στὴς ἐκκλησιᾶς τὶς θαυνοφόρες
 μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχθῆτε,
 ἀνοίξατε ἀγκαλιὲς εὐρηνοφόρες
 ὀμπροστὰ στοὺς ἁγίους καὶ φιληθῆτε,
 φιληθῆτε γλυκὰ χεῖλη μὲ χεῖλη.
 Πέστε Χριστὸς ἀνέστη ἐχθροὶ καὶ φίλοι.
 Δάφνες ὡς πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι
 καὶ βρέφη κρατοῦν στήν ἀγκαλιὰ οἱ μανάδες·
 γλυκόφωνα κοιτῶντας τὶς ζωγραφισμένες
 εἰκόνες ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες.
 Λάμπει τὸ ἀσῆμι, λάμπει τὸ χρυσάφι
 ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ χύνουνε οἱ λαμπάδες·
 κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἁγιοκέρι,
 ὁποῦ κρατοῦνε οἱ Χριστιανοὶ στὸ χέρι».

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ ἐναρμονίζονται πλήρως εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διὰ τὴν ὁποῖαν ἡ ἡμέρα τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου εἶναι «ἡ κλητὴ καὶ ἁγία ἡμέρα, ἡ μία τῶν Σαββάτων, ἡ βασιλεὺς καὶ κυρία, ἑορτῶν ἑορτῇ καὶ πανηγυρις... πανηγύρεων».

2. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος διαποτίζει ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὕτη ὑπῆρξεν ἤδη ἡ βάσις τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος. Οἱ Ἀπόστολοι εἶναι πρὸ παντὸς «μάρτυρες τῆς Ἀναστάσεως». Οὕτως ὁ Πέτρος, ὁμιλῶν διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀντικαταστάτου τοῦ Ἰούδα, ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἀντικαταστάτης οὗτος θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι «μάρτυς τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ» (Πράξ. α', 22· πρβλ. α', 8). Τὴν διακήρυξιν τῆς Ἀναστάσεως βλέπομεν ἐπίσης καὶ εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Πέτρου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ὁμιλίας του (Πράξ. γ', 15· ι', 41). Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Πέτρου εἰς τὴν Α'

ἐπιστολήν του: «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος ἀναγεννήσας ἡμᾶς εἰς ἐλπίδα ζωσαν δι' ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν εἰς κληρονομίαν ἀφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον, τετηρημένην ἐν τοῖς οὐρανοῖς εἰς ἡμᾶς» (α', 3). Ὡσαύτως αἱ ὁμιλίαι καὶ ἐπιστολαὶ τοῦ ἀπ. Παύλου διαποτίζονται ὑπὸ τοῦ γεγονότος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Περίφημον εἶναι ἰδίως τὸ ιε' κεφάλαιον τῆς Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὴν μετ' αὐτῆς ἀρρήκτως συνδεομένην ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν. «Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ἡμῶν» (Α' Κορ. ιε', 14). «Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς τοιαύτης θέσεως τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ θρησκευτικῇ συνειδήσει τῆς ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἦτο ἀφ' ἑνός, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἀπέβη οὕτως ἡ κατ' ἐξοχὴν θρησκεία τῆς χαρᾶς, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅτι λίαν ἐνωρίς ἡ ἀνάμνησις τοῦ μεγίστου καὶ θεμελιώδους τούτου γεγονότος ἔλαβε κεντρικὴν θέσιν ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὴ ὅχι μόνον ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐτησίων ἐορτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐβδομαδιαίων ἐορτῶν. Ὅπως ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἐγένετο ἀπαρχὴ τῆς ἀναστάσεως τῶν κεκοιμημένων καὶ ἀπαρχὴ τῆς «καινῆς κτίσεως» καὶ τῆς νέας ζωῆς, τῆς αἰωνίου ζωῆς, οὕτω καὶ ἡ ἀνάμνησις τοῦ γεγονότος τούτου ἐγένετο ἡ ἀφετηρία καὶ ἡ ἱερωτέρα καὶ λαμπρότερα ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος ἀφ' ἑνός καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους ἀφ' ἑτέρου»¹.

Ὡστε ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἐξ ἀρχῆς γίνεται τὸ στήριγμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ πίστις εἰς τὴν Ἀνάστασιν ἐμπνέει πᾶν μέγα ἔργον, ἀναπτέρωνει τὸ χριστιανικὸν φρόνημα, χαλυβδώνει ἥρωας καὶ ἀθλητάς. Μὲ αὐτὴν τὴν ἀσάλευτον καὶ χαρωπὴν πίστιν ζῇ ἡ στρατευομένη Ἐκκλησία τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων. Μὲ τὴν πίστιν αὐτὴν παλαίει, θηριομαχεῖ, «καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκει». Ἐφ' ὅσον ὁ Ἀρχηγὸς τῆς ἀνέστη, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, θὰ ἀναστῇ καὶ αὕτη μίαν ἡμέραν θριαμβεύουσα. Δι'

1. Π. Γ. Μπρατσιώτου, Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ, παρισδ. «Ἐκκλησία», ἐτος 1953, σελ. 129.

αὐτὸ ἀκριβῶς πολλάκις οἱ μάρτυρες ἐβάδιζον εἰς τὸ μαρτύριον ἀναφωνοῦντες: «Χριστὸς Ἀνέστη»¹.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐφύλαξε πιστῶς τὸ παλαιοχριστιανικὸν πνεῦμα. Αὕτη ἐορτάζει τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ὡς τὴν μεγάλην ἐορτὴν καὶ πανήγυριν. «Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ζῇ ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἀναστάσεως. Πᾶσα Κυριακὴ εἶναι δι' αὐτὴν μία ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως. Μάλιστα πᾶσα τελετουργία τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι κατ' οὐσίαν μία πασχαλινὴ λειτουργία»². Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ «ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου κατέχει, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, τὴν μάλιστα κεντρικὴν καὶ θεμελιώδη θέσιν ἐν ὅλῃ τῇ θρησκευτικῇ ζωῇ αὐτῆς, θέσιν ἀντανεκλώσαν καὶ ἀκτινοβολοῦσαν καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ καὶ κοινωνικῇ καὶ τῇ ἐθνικῇ ζωῇ τῶν ἀποτελούντων τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην λαῶν... Ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ Ἐκκλησίᾳ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἐορτάζεται μετὰ τόσης ἐπιμονῆς, τόσου ἐνθουσιασμοῦ, τόσης ἐξάρσεως καὶ τόσης μεγαλοπρεπείας»³.

Ἡ ἐορτὴ τοῦ Πάσχα εἶναι ἡ μεγαλυτέρα καὶ ἱερωτέρα καὶ λαμπροτέρα ἐορτὴ τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου. Ἡ ἀκολουθία τῆς Ἀναστάσεως ἀρχίζει συνήθως τὸ μεσονύκτιον τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν. Σβέννυνται τὰ φῶτα ἐν τῷ ναῷ καὶ ὁ προϊστάμενος τοῦ ναοῦ ἱερεὺς, ἀνάπτων τὴν λαμπάδα τοῦ ἀπὸ τὴν ἄσβεστον κανδήλαν τοῦ ἁγίου βήματος, μεταδίδει τὸ φῶς εἰς τὰς λαμπάδας τῶν πιστῶν, ψάλλων: «Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτὸς καὶ δοξάσατε Χριστὸν τὸν ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν». Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ σκοτεινὸς ναὸς πλημμυρεῖ ἀπὸ φῶτα καὶ οἱ ἱερεῖς ἐξέρχονται τοῦ ναοῦ μὲ ἀνημμένους τὰς λαμπάδας, ἵνα ἐν ὑπαίθρῳ ἀρχίσῃ ἡ τελετὴ τῆς Ἀναστάσεως, καθ' ὃν χρόνον ψάλλεται ὁ προκαταρκτικὸς ὕμνος: «Τὴν ἀνάστασίν σου, Χριστέ Σωτήρ, ἄγγελοι ὕμνοῦσιν ἐν οὐρανοῖς καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ γῆς κα-

1. Περιοδικὸν «Ζωή», ἔτος 1948, σελ. 134.

2. Friedrich Heiler, *Mysterium Caritatis*, München 1949, σελ. 176-177.

3. Π. Ἰ. Μπρατσιώτου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 131.

ταξίωσον ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ Σὲ δοξάζειν». Μετὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ ναοῦ ἀναγινώσκεται εἰς εἰδικὴν ἐξέδραν ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐκ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Μάρκου (ις', 1-8). Ἐπειτα τὸ ἐκκλησιαστικὸν ψάλλει τὸν κατ' ἐξοχὴν πασχαλινὸν ὕμνον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας: «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζῶν χαρισάμενος». Ὁ ὕμνος οὗτος ἐπαναλαμβάνεται πλειστάκις, ὥς καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀκολουθίας ἐπὶ 40 ἡμέρας. «Μετὰ τὴν ἐκτενῆ δέησιν εἰσέρχονται ὅλοι εἰς τὸν ναόν, καθ' ὃν χρόνον ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ψάλλει τὸν ὑπέροχον καὶ μεστὸν ἱερᾶς μυστικῆς ἐξάρσεως κανόνα τῆς Ἀναστάσεως Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ὁ κανὼν οὗτος περιέχει ἀναστασίμους ὕμνους ἐκ τῶν ὠραιότερων, οἵτινες ὑπάρχουν ἐν τῷ κόσμῳ, ὕμνους ἀπηνθισμένους ἀπὸ τῶν πλουσίων λειμῶνων τῆς βιβλικῆς καὶ τῆς πατερικῆς φιλολογίας»¹. Ὁ κανὼν ἄρχεται ὡς ἑξῆς: «Ἀναστάσεως ἡμέρα λαμπρυνθῶμεν, λαοί, Πάσχα Κυρίου Πάσχα· ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζῶν καὶ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμᾶς διεβίβασεν ἐπινίκιον ἄδοντας». Ἀκολουθοῦν ὑπέροχοι ὕμνοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τοὺς ἑξῆς: «Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις, καὶ ὁψόμεθα τῷ ἀπροσίτῳ φωτὶ τῆς Ἀναστάσεως Χριστὸν ἐξαστράπτοντα καὶ χαίρετε φάσκοντα τρανῶς ἀκουσόμεθα, ἐπινίκιον ἄδοντας». «Οὐρανοὶ μὲν ἐπαξίως εὐφραινέσθωσαν, γῇ δὲ ἀγαλλιᾶσθω, ἑορταζέτω δὲ κόσμος, ὁρατός τε ἅπας καὶ ἀόρατος! Χριστὸς γὰρ ἐγήγερται, εὐφροσύνη αἰώνιος». «Νῦν πάντα πεπλήρωται φῶτός, οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια· ἑορταζέτω γοῦν πᾶσα κτίσις τὴν ἔγερσιν Χριστοῦ, ἐν ᾗ ἐστερέωται». «Χθὲς συνεθαπτόμην σοι, Χριστέ, συνεγείρομαι σήμερον ἀναστάντι σοι· συνεσταυρούμην σοι χθὲς, αὐτὸς με συνδόξασον Σωτὴρ ἐν τῇ βασιλείᾳ σου». «Ὡς ὄντως ἱερά καὶ πανέορτος, αὕτη ἡ σωτήριος, νύξ καὶ φωταυγής, τῆς λαμπροφόρου ἡμέρας, τῆς Ἐγέρσεως οὔσα προάγγελος, ἐν ᾗ τὸ ἄχρονον φῶς, ἐκ τάφου σωματικῶς, πᾶσιν ἐπέλαμψεν». «Φωτίζου, φωτίζου, ἡ νέα Ἱερουσαλήμ· ἡ γὰρ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνέτειλε. Χόρευε νῦν, καὶ ἀγάλλου Σιών· σὺ δὲ ἀγνή, τέρπου

1. Αὐτόθι.

Θεοτόκε, ἐν τῇ ἐγέρσει τοῦ τόκου σου». «Δεῦτε τοῦ καινοῦ τῆς ἀμπέλου γεννήματος, τῆς θείας εὐφροσύνης, ἐν τῇ εὐσήμερ ἡμέρᾳ τῆς ἐγέρσεως, βασιλείας τε Χριστοῦ κοινωνήσωμεν, ὑμνοῦντες αὐτὸν ὡς Θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας» κ.λ.π. Θαυμάσιος εἶναι καὶ ὁ ἐξῆς πασχαλινὸς ὕμνος, ὅστις ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀρχὴν τοῦ ωραίου λόγου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ εἰς τὸ Πάσχα: «Ἀναστάσεως ἡμέρα καὶ λαμπρυνθῶμεν τῇ πανηγύρει καὶ ἀλλήλους περιπτύξωμεθα. Εἰπώμεν· ἀδελφοί, καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς συγχωρήσωμεν πάντα τῇ Ἀναστάσει καὶ οὕτω βοήσωμεν· Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζῶν χαρισάμενος»¹. «Ἡ ἀκατάπαυστος ἐπανάληψις τοῦ «Χριστὸς Ἀνέστη» κατὰ τὴν νύκτα τῆς Ἀναστάσεως καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα τοῦ Πάσχα, ἥτις μᾶς ὑπενθυμίζει κάπως τὸ χωρίον τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ τὸ ἐκεῖθεν ἐμπνευσμένον «Ἀλληλούϊα», τοῦ «Μεσσίου» τοῦ Haendel, ἐκφράζει τὸν ἀσυγκράτητον ἐνθουσιασμόν τῶν πιστῶν διὰ τὸ πλεον χαρμόσυνον γεγονός καὶ τὴν πλεον εὐφρόσυνον ἑορτὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»².

Ἐπίσης χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα τοῦ Πάσχα χρησιμοποίησις τοῦ ὕμνου τῆς βαπτίσεως μετὰ τὰς λέξεις τοῦ ἀπ. Παύλου: «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε, ἀλληλούϊα». Ὁ ὕμνος οὗτος «ὑπενθυμίζει τὸ ἔθιμον τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας νὰ βαπτίζῃ τοὺς κατηχομένους κατὰ τὴν παννυχίδα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, μετὰ τὸ ὅποιον βάπτισμα παρηκολούθουν οὗτοι μετὰ λευκὰ ἐνδύματα τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα. Ἐντεῦθεν καὶ ἐλέγετο ἡ ἐβδομάς τοῦ Πάσχα «Hebdomas in albis», «Ἑβδομάς ἐν λευκοῖς», «Ἀσπροβδόμαδο», ὡς καλεῖται μέχρι σήμερον εἰς μερικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ ἡ ἐβδομάς αὕτη καλεῖται «Διακαινήσιμος», ἐβδομάς νέας ζωῆς, συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐν τῇ ἐπιστολῇ του πρὸς Ρωμαίους ε', 4: «Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα ὥσπερ ἡγέρ-

1. «Πεντηκοστάριον χαρμόσυνον», ἔκδοσις «Ἀποστολικῆς Διακονίας», ἐν Ἀθήναις 1959, σελ. 2 ἑξ.

2. Π. Ἰ. Μπρατσιώτου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 132.

θη Χριστός ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρός, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν»¹.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον ἡ ἐβδομάς τοῦ Πάσχα, ἡ ὁποία διακρίνεται διὰ τὸν χαρμόσυνον αὐτῆς χαρακτῆρα. Ὁλόκληρος ἡ περίοδος τοῦ «Πεντηκοσταρίου» τονίζει καὶ ἐξαίρει τὴν χαρὰν διὰ τὴν Ἀνάστασιν καὶ καλλιεργεῖ τὴν χαρὰν ταύτην εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν, οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ τὴν συναισθανθοῦν ὅσον τὸ δυνατόν βαθύτερον καὶ νὰ τὴν καταστήσουν διαρκές καὶ μόνιμον κτῆμα καὶ ἐφόδιον τῆς ζωῆς των².

Ἐπειτα καὶ ἐκάστη Κυριακὴ τοῦ ἔτους εἶναι κατὰ τὴν παλαιохριστιανικὴν παράδοσιν ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου³, ἡ ὁποία «κατὰ τε τὸν ἑσπερινὸν τοῦ Σαββάτου καὶ τὴν πρωϊνὴν ἀκολουθίαν τῆς Κυριακῆς, τὸν λεγόμενον Ὁρθρον, καὶ τὴν ἐπακολουθοῦσαν θείαν Λειτουργίαν ἀνυμνεῖται μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς καὶ μεγάλης ἐξάρσεως»⁴. Τὴν ἑσπέραν ἐκάστου Σαββάτου ψάλλομεν μὲ τὴν σειρὰν των τοὺς ἀπαραμίλλους εἰς ποιήσιν καὶ μουσικότητα ἑσπερινούς ἀναστασίμους ὕμνους τῆς «Ὁκτωήχου». Τὴν πρωτὰν δὲ τῆς Κυριακῆς, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν ὀρθρινῶν ἀναστασίμων ὕμνων, τοὺς ὁποίους πάλιν ψάλλομεν κατὰ σειρὰν ἐκ τῆς «Ὁκτωήχου», ἀναγινώσκεται εἰς τὰ «Ἑωθινὰ» ἡ ἀγιογραφικὴ ἐξιστόρησις τῶν γεγονότων τῆς Ἀναστάσεως μὲ τὴν σειρὰν, ἣτις περιέχεται εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἀπαγγέλλεται ὁ πασχαλινὸς ὕμνος «Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι...» καὶ οἱ πιστοὶ ἀσπάζονται τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον μὲ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἁγίαν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως. Ἐπὶ τῇ βάσει τέλος τῶν «Ἑωθινῶν» εὐαγγελικῶν περικοπῶν ἔχουν ποιηθῇ ἀπὸ εὐσεβεῖς βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας (Λέοντα τὸν Σοφὸν καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Ζ') τὰ ἀναστάσιμα «Ἐξαποστειλάρια» καὶ τὰ «Ἑωθινὰ Δοξαστικά», τὰ ὁποῖα ψάλλονται πρὸ τῶν «Αἵνων», τὰ πρῶτα, καὶ εὐθὺς μετ'

1. Αὐτόθι.

2. Περιοδικὸν «Ἐφημέριος», ἔτος 1959, σελ. 276.

3. A. G. Martimort, *L'Église en prière—Introduction a la Liturgie*, Paris—Tournai κ.λ.π. 1961, σελ. 673 ἐξ.

4. Π. Ἰ. Μπρατσιώτου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 133.

αυτούς τὰ δεύτερα, καὶ τὰ ὅποια μὲ πολλὴν τέχνην καὶ συντομίαν ἐπαναλαμβάνουν τὰς εὐαγγελικὰς ἀφηγήσεις περὶ τῆς Ἀναστάσεως, αἱ ὅποια μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν δύνανται νὰ ἐντυπωθοῦν περισσότερο εἰς τὸν νοῦν τῶν ἐκκλησιαζομένων καὶ νὰ διεγείρουν τὰ ἀνάλογα συναισθήματα εἰς τὰς ψυχὰς των¹.

Εἰς τὴν «Παρακλητικὴν» ἢ «Ὁκτώηχον», τῆς ὁποίας ἡ χρησιμοποίησις ἄρχεται μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ Πεντηκοσταρίου, ἀνακυκλοῦται ἐντὸς 8 ἐβδομάδων ἡ ἐξύμνησις τῆς Ἀναστάσεως εἰς ὀκτὼ ἤχους, ἓνα καθ' ἐβδομάδα. Ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς ὕμνους τῆς Ὁκτωήχου ἐξαίρεται ἡ χαρὰ καὶ τὸ φῶς, τὸ ὅποιον ἀνέβλυσεν ἐκ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἰδοὺ χαρκτηριστικοί τινες ὕμνοι ἐκ τῆς Ὁκτωήχου: Κατὰ τὸν ἑσπερινὸν τοῦ Σαββάτου τοῦ α' ἤχου ψάλλομεν: «Εὐφράνθητε, οὐρανοί, σαλπίζετε τὰ θεμέλια τῆς γῆς, βοήσατε τὰ ὄρη εὐφροσύνην. Ἰδοὺ γὰρ ὁ Ἐμμανουὴλ τῷ Σταυρῷ προσήλωσε τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ ζωὴν ὁ διδοὺς θάνατον ἐνέκρωσε, τὸν Ἀδὰμ ἀναστήσας ὡς φιλόανθρωπος». Εἰς τὸν ὄρθρον τῆς Κυριακῆς τοῦ β' ἤχου ψάλλομεν: «Χαίρετε λαοὶ καὶ ἀγαλλιᾶσθε· Ἄγγελος ἐκάθισεν εἰς τὸν λίθον τοῦ μνήματος. Αὐτὸς ἡμᾶς εὐηγγελίσατο εἰπὼν· Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου καὶ ἐπλήρωσε τὰ σύμπαντα εὐωδίας. Χαίρετε λαοὶ καὶ ἀγαλλιᾶσθε». Εἰς τὸν ἑσπερινὸν τοῦ γ' ἤχου ψάλλομεν: «Πεφώτισται τὰ σύμπαντα τῇ ἀναστάσει σου, Κύριε, καὶ ὁ Παράδεισος πάλιν ἠνέωκται, πᾶσα δὲ ἡ κτίσις ἀνευφημοῦσά σε ὕμνον σοι καθ' ἐκάστην προσφέρει». Ἐν τῷ ἑσπερινῷ τοῦ ὀγδόου ἤχου (τοῦ λεγομένου πλαγίου δ') ψάλλομεν: «Ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις δοξολογοῦμεν, Χριστέ, τὴν ἐκ νεκρῶν σου ἀνάστασιν, δι' ἧς ἡμᾶς ἠλευθέρωσας τῆς τυραννίδος τοῦ Ἄδου καὶ ὡς Θεὸς ἐδώρήσω ζωὴν αἰώνιον καὶ τὸ μέγα ἔλεος»².

Ἐκ τούτων γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου εἶναι διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ὄχι μόνον ἡ φωτεινὴ κο-

1. Περιοδικὸν «Ἐφημέριος», ἔτος 1953, σελ. 277.

2. Π. Ἰ. Μπρατσώτου, ἐνθ' ἄνωτ.

ρυφή τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, ἀλλὰ καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν κέντρον ὁλοκληροῦ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρείας.

3. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος.

Ἡ ἐορτὴ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου εἶναι ἰδιαιτέρως συνδεμένη μετὰ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις ὀνομάζει ταύτην «Λαμπρὴν» ἢ «Λαμπράν». Εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐορτὴ τοῦ. Εἰς τοῦτο ἀσφαλῶς συνετέλεσαν ἱστορικοὶ ἐν πρώτοις λόγοι. Οἱ ὑπόδουλοι εἰς τοὺς Τούρκους Ἕλληνες ἡσθάνοντο βαθέως τὸ νόημα τῆς Ἀναστάσεως. Αὕτη ἀνεπτέρωνε τὸν δοῦλον Ἑλληνισμόν καὶ ἦτο ἡ ἐγγύησις καὶ τῆς ἰδικῆς τοῦ ἀναστάσεως. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ «Ὁκτώηχος» μὲ τοὺς ἀναστασίμους ὕμνους τῆς δὲν ἦτο «ἀπλῶς τὸ βιβλίον τῆς λατρείας. Ἐγένετο ὁ πνευματικὸς αὐτὸς κῆπος τὸ ἀναγνωστικὸν τῆς ὑποδούλου ιερολαίρας. Μέσα εἰς αὐτὸν τὰ σκληρόπουλα παίρνουν τῆς γλώσσης τὸ ἀπάνθισμα καὶ συγχρόνως τῆς πίστεως τὴν ἱκμάδα. Ἐκεῖ δρέπουν τὰ ἄνθη τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἐγκαρτερήσεως καὶ τῆς ἀνδρείας. Διαβάζοντας τὸ βιβλίον τῆς ἀναστάσεως ἐμπνέονται ἀπὸ τὸ «φαιδρὸν τῆς ἀναστάσεως κήρυγμα...». Ἐτσι ζοῦσε ἡ Ἑλλὰς τετρακόσια χρόνια. Μὲ τὴν πίστιν, ποὺ τῆς ἐχάριζεν ἡ ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος... Δὲν εἶναι χωρὶς σημασίαν τὸ ὅτι μὲ τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» εἰς τὸ στόμα ἀπέθανον πολλοὶ νεομάρτυρες. Δέκα τεσσάρων μόλις ἐτῶν ὁ Χριστόδουλος μαστιγώνεται μὲ πεντακοσίους ῥαβδισμοὺς ἀπὸ τὸν Γιουσούφ πασᾶν τῶν Πατρῶν, ἐνῶ φωνάζει θριαμβευτικά: «Χριστὸς ἀνέστη!» Ὑάλλοντας τὸ «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν» ῥίπτεται εἰς τὴν φωτιὰν καὶ ὁ νεομάρτυς Ἰωάννης ὁ ἐξ Ἰωαννίνων ὁ ῥάπτης! Καὶ ὁ νεομάρτυς Παναγιώτης ἀποκεφαλίζεται λέγοντας τέσσαρχς φορὰς εἰς τὸν πασᾶν: «Δὲν σᾶς φοβοῦμαι· εἶμαι Χριστιανός, ὁ δὲ Χριστὸς ἀνέστη!». Μὲ τὸ ἴδιον ἐπινίκειον ἐπιφώνημα ζεσπᾶ καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821. Τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» ἔχουν εἰς τὰ χεῖλη ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί...»¹.

Ἐπειτα καὶ αἱ κλιματολογικαὶ συνθῆκαι συνετέλεσαν τὰ μέριστα εἰς τὸ νὰ εἶναι ἡ ἐορτὴ τῆς Ἀναστάσεως ἡ κατ' ἐξοχὴν

1. Περιοδικὸν «Ζωή», ἔτος 1948, σελ. 134.

ἐλληνικὴ ἑορτή. Ἄς ληφθῇ πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα ἑορτάζεται κατὰ τὴν ἀνοιξιν, ὅτε καὶ ἡ φύσις ἔχει ἤδη ἀναστῆ εἰς νέαν ζωὴν. «Ἡ ἐλληνικὴ γῆ ὁμοιάζει κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πρὸς ὑπέροχον πολύχρωμον τάπητα. Ἡ ὕψωσις τῆς θερμοκρασίας εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ καθιστᾷ ἀκινδύνους καὶ εὐχαρίστους τὰς νυκτερινὰς λιτανείας καὶ ἑορτὰς ἐν ὑπαίθρῳ, οἷαι εἶναι ἡ λιτανεία τῆς κηδείας τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ τελετὴ τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἡ λιτανεία τῆς περιφορᾶς τῆς εἰκόνης τῆς Ἀναστάσεως κατὰ τὸ ἀπόγευμα τοῦ Πάσχα. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὰ ἀρώματα τῶν ἀνθισμένων φυτῶν καὶ δένδρων. Ἀλλὰ καὶ τὸ θέαμα τοιαύτης φύσεως εἶναι φαντασμαγορικόν, μάλιστα κατὰ τὰς σεληνοφωτίστους νύκτας, δεδομένου ὅτι τὸ Πάσχα συμπίπτει μετὰ τὴν πανσέληνον». Ἐπόμενον λοιπὸν ἦτο ὅτι ὁ ἐλληνικὸς λαὸς «θα αἰσθάνεται ἐντονώτερον τὴν χαρὰν διὰ τὴν Ἀνάστασιν, μάλιστα καθ' ὃν χρόνον καὶ ἡ φύσις περιβεβλημένη τὰ λαμπρότερα τῆς ἐνδύματα καὶ ἀρώματα φαίνεται ὡς νὰ συναγάζεται καὶ νὰ συνεορτάζῃ μετὰ τῶν ἀνθρώπων»¹.

Ἐκ τούτων ἐξηγεῖται διατὶ ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀναστάσεως ἐπέδρασε σημαντικῶς καὶ εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν, τόσον εἰς τὴν διηγηματογραφίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν λυρικήν ποιήσιν. Ἄς ἐνθυμηθῶμεν τὰ θαυμαστὰ πασχαλινὰ διηγήματα τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη καὶ ἄλλων διηγηματογράφων. «Ἀλλὰ καὶ ἄρκετοὶ Νεοέλληνες λυρικοὶ ποιηταὶ μετὰ τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ ἐπὶ κεφαλῆς ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα καὶ ἐξύμνησαν αὐτὴν ἐπαξίως. Εἰς τὰ σχετικὰ τῶν ποιήματα συνδυάζουν τὸ φῶς καὶ τὴν χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως μὲ τὸ φῶς καὶ τὴν χαρὰν τῆς ἐλληνικῆς ἀνοιξεως»².

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ. «Αὕτη ἡ κλητὴ καὶ ἁγία ἡμέρα, ἡ μία τῶν Σαββάτων, ἡ βασιλὶς καὶ κυρία, ἑορτῶν ἑορτῇ, καὶ πανηγυρίς ἐστὶ πανηγύρεων, ἐν ᾗ εὐλογοῦμεν Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας».

1. Π. Ἱ. Μπρατσιώτου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 133-134.

2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 135.

4. Πρακτική ἐφαρμογή.

Ὁ ἑορτασμός τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται μόνον εἰς τὸ νὰ χρησιμοποιῶμεν τὸν πασχάλιον ἄμνον ἢ τὰ κόκκινα αὐγά ἢ τὰς ἀνημμένας λαμπάδας ἢ τὰς συνεστιάσεις κ.τ.τ. Πάντα ταῦτα πρέπει νὰ εἶναι δι' ἡμᾶς σύμβολα, τὰ ὁποῖα θὰ ὑπενθυμίζουν τὸ βαθύτερον πνευματικὸν περιεχόμενον τῆς ἑορτῆς καὶ θὰ ὀδηγοῦν ἡμᾶς εἰς συνειδητὴν βίωσιν αὐτοῦ. Ὁ ἄμνος ἃς μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ἀλήθειαν, ὅτι «τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός» (Α' Κορ. ε', 7). Τὰ κόκκινα αὐγά ἃς εἶναι δι' ἡμᾶς σύμβολα τῆς νέας ζωῆς καὶ δημιουργίας καὶ ἃς ὀδηγοῦν τὴν σκέψιν μας εἰς τὸ αἷμα τοῦ σφαγέντος πασχαλίου ἁμνοῦ. Αἱ ἀνημμένοι λαμπάδες ἃς φέρουν εἰς τὸν νοῦν μας τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως, ὅπερ ἐνίκησε τὰς δυνάμεις τοῦ σκότους καὶ τοῦ κακοῦ.

Ὁ καλύτερος ἑορτασμός τῆς Ἀναστάσεως εἶναι τὸ νὰ περιπατῶμεν «ἐν καινότητι ζωῆς» (Ρωμ. ζ', 4). Τὸ Πάσχα δι' ἡμᾶς πρέπει νὰ εἶναι «πάσχα τὸ τερπνόν», πηγὴ χαρᾶς καὶ φωτός· «πάσχα καινόν», δηλαδὴ ἑορτὴ ἀνθρώπων ἀνακαινισθέντων· «πάσχα λύτρον λύπης». Δι' αὐτὸ καθ' ὅλον τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔτος, τὸ ὁποῖον, ὡς εἵπομεν, διαποτίζεται ὑπὸ τοῦ πασχαλίου καὶ ἀναστασίμου πνεύματος, ἃς ἀγωνίζομεθα διὰ τὴν ἐσωτερικὴν μας ἀνάστασιν καὶ ἀναγέννησιν. Χαρακτηριστικοὶ σχετικῶς εἶναι οἱ λόγοι τοῦ ποιητοῦ Γ. Βερίτη:

*«Ἀνάστασι! καὶ μέσα στὴν καρδιά μου
ποὺ μαῦροι τὴν μαράνανε χειμῶνες
μῖς ἀνοιξὴς αὐγὴ γλυκοχαράζει
κι' ἀνθίζουν μενεξέδες κι' ἀνεμῶνες.
Ἀνάστασι! Καὶ μέσα στὴν καρδιά μου
ποὺ τὴν σπαράζουν ἄγρια οἱ στεῖροι πόνοι
ὀλόδροσο, οὐρανόσταλτο βλαστάρι
θεϊκῆς χαρᾶς ἀρχίζει νὰ φουρνῶνῃ.
Θεϊκῆς χαρᾶς! Ὡς σταυρωμένη ἐλπίδα!
καθὼς σέ βλέπω ἀναστημένη πάλι
ἀθάνατη, ἀπροσμάχητη, μεγάλη,*

κάμε τὸ θαῦμα, ποὺ ποτὲ δὲν εἶδα·
ὅ,τι νεκρὸ τοῦ μυστικοῦ μου κόσμου
παρακαλῶ Σε, ἀνάστησέ το ἐντός μου! ».

Μορφή διδασκαλίας.

Τὸ μάθημα εἶναι δυνατόν νὰ διδαχθῇ διὰ συνδυασμοῦ τῆς μονολογικῆς καὶ διαλογικῆς μορφῆς διδασκαλίας.

Ἐποπτικά μέσα.

Τὸ μάθημα ἐνδείκνυται νὰ συνδυασθῇ μετ' ἐκδρομῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν καλὸν εἶναι νὰ παρουσιασθῇ εἰδικὸν πρόγραμμα με λογοτεχνικά ἔργα καὶ ὕμνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν σχέσιν πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ μαθήματος. Ἐὰν δὲν γίνῃ ἐκδρομή, τὸ πρόγραμμα τοῦτο εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐν τῷ Ἐνοριακῷ Κέντρῳ Νεότητος, ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ καὶ προβολὴ ἐγχρώμων διαφανειῶν, παρουσιαζουσῶν τὸν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐορτασμὸν τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα.